

**ВИКОРИСТАННЯ МІЖДИСЦИПЛІНАРНОГО ПІДХОДУ
У ВИКЛАДАННІ РОСІЙСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ
СТУДЕНТАМ 4-го КУРСУ (НАВЧАННЯ РЕФЕРУВАННЯ)**

Т.А. Кравцова, А.В. Король, О.М. Муравйова

Розглянуто роль міждисциплінарного підходу у викладанні російської мови як іноземної. Визначено проблеми навчання іноземних студентів мови спеціальності. Відзначено перспективи створення навчальних посібників для іноземних студентів економічних спеціальностей.

Ключові слова: російська мова, іноземний, інтернаціональний, спілкування, метод, міждисциплінарний, підхід, реферування, спеціальність.

**ИСПОЛЬЗОВАНИЕ МЕЖДИСЦИПЛИНАРНОГО ПОДХОДА
В ПРЕПОДАВАНИИ РУССКОГО ЯЗЫКА
КАК ИНОСТРАННОГО СТУДЕНТАМ 4-го КУРСА
(ОБУЧЕНИЕ РЕФЕРИРОВАНИЮ)**

Т.А. Кравцова, А.В. Король, Е.Н. Муравьева

Рассмотрена роль междисциплинарного подхода в преподавании русского языка как иностранного. Изложены проблемы обучения иностранных студентов языку специальности. Определены перспективы создания учебных пособий для иностранных студентов экономических специальностей.

Ключевые слова: русский язык, иностранный, интернациональный, общение, метод, междисциплинарный, подход, реферирование, специальность.

**USING OF INTERDISCIPLINARY APPROACH
IN TEACHING RUSSIAN AS A FOREIGN LANGUAGE FOR
THE STUDENTS OF THE FOURTH YEAR
(TEACHING ABSTRACTING)**

T. Kravtsova, A. Korol, O. Muraviova

The new social order requires teaching Russian as a foreign language as a means of international communication, forming a foreign student's personality that absorbed the values of Russian language cultures and preparing for communication in all spheres of life. These ideas are reflected in the definition of new goals and approaches to teaching Russian as a foreign language in the universities.

The article examines the role of the interdisciplinary method of teaching Russian as a foreign language. The problems of international students language specialty are outlined. The perspective of creating tutorials for foreign students of economic specialties are identified.

Keywords: *Russian language, foreign, international, communication, method, interdisciplinary, approach, abstracting, specialty.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Міжкультурне спілкування включає в себе не тільки традиційні лінгвістичні компоненти міжкультурної компетенції (лінгвістична, соціолінгвістична, стратегічна компетенція дискурсу), але й фактори, які також є невід'ємними культурними компонентами: історичні, освітні, поведінкові, демографічні, релігійні та етичні.

У цих випадках мова є засобом пізнання світу, залучення до цінностей, які створені іншими народами. Мова завжди була засобом відкриття унікальності та своєрідності власної культури, а також досягнень представників інших культур.

У зв'язку із цим об'єднання лінгвістичної, професійної, комп'ютерної та культурологічної спрямованості навчання студентів-іноземців 4 курс як в аудиторії, так і під час самостійної підготовки є необхідною умовою навчання російської мови в рамках міждисциплінарного підходу.

Важливою особливістю сучасних досліджень міжпредметних зв'язків є те, що вони розглядаються в контексті різноманіття педагогічних систем, що докорінно змінює їх статус та дидактичні функції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні основи міжпредметних зв'язків були закладені в дослідженнях таких відомих учених-педагогів, як Ян Амос Коменський, К.Д. Ушинський, Н.К. Крупська та багато інших.

М.А. Данилов, Б.П. Єсіпов та інші мовознавці разом з теоретичними обґрунтуваннями дали конкретні практичні рекомендації з поглиблення та розширення взаємозв'язку спеціальних дисциплін у вищих навчальних закладах.

До закордонних класиків, які активно працювали в цій галузі, слід віднести, перш за все, Дж. Локка, І. Гербарта, А. Дістервега, Дж. Дьюї.

У даний час ідеї міжпредметних зв'язків отримали свій подальший розвиток в роботах М.Н. Берулава, А.А. Боброва, Г.Г. Гранатова, Н.В. Груздевої, В. Р. Ільченко, Ц.Б. Кац, В.Н. Максимової, А.В. Петрова, С.А. Старченко, А.В. Усовой, В.Н. Федорової, В.Н. Янцена та інших.

Проведений нами аналіз науково-методичної літератури з проблеми міжпредметних зв'язків дозволяє зробити висновок, що у виконаних роботах розглядаються загальні проблеми міжпредметних зв'язків конкретного навчального предмета з яким-небудь іншим спорідненим предметом.

Метою статті є визначення ролі та місця використання міжпредметних зв'язків на заняттях з російської мови як іноземної на 4 курсі; застосування їх на практиці, урахування їх ролі у сучасному навчанні; аналіз процесу використання міжпредметних зв'язків у вищих навчальних закладах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Російська мова для студентів-іноземців ВНЗ економічної спрямованості – це, перш за все, основа для оволодіння спеціальністю.

Відповідно до Державного освітнього стандарту з російської мови як іноземної студент повинен вміти реалізовувати свої комунікативні знання в таких ситуаціях спілкування: у навчальній сфері (лекція, семінар, практичне заняття, консультація, залік, іспит, бібліотека); у навчально-науковій та професійній (науково-практичний семінар, конференція; обговорення та захист курсової, дипломної роботи) [1].

Мова наукового стилю є для іноземних студентів засобом отримання обраної спеціальності, тому викладачеві російської мови як іноземної в вищих навчальних закладах нефілологічного напрямку необхідно усвідомлювати, що його заняття повинна відрізняти яскраво виражена професійна спрямованість. При цьому на заняттях викладач російської мови не може й не повинен замінити викладача-спеціаліста. Метою викладача-русиста є не навчання економіки як наукової дисципліни, а навчання мови цієї спеціальності. Ще В.Г. Костомаровим було відзначено, що «тлумачення спеціальних термінів не є завданням русиста, у його обов'язки входить ознайомлення студента із специфікою мови даної дисципліни та наукової мови взагалі» [2].

Навички реферування надзвичайно важливі для іноземних студентів. Вони повинні бути широко ерудовані, володіти методологією наукової творчості, сучасними інформаційними технологіями, методами отримання, обробки та фіксації наукової інформації. На сучасному етапі розвитку світової науки всі навички роботи з науковою інформацією в обов'язково включають у себе вміння працювати з літературою на різних мовах.

Міждисциплінарність навчання реферування виявляється також у тому, що оволодіння навичками складання реферату на основі російськомовної фахової літератури буде корисно кожному студенту 4

курсу під час написання літературного огляду своєї бакалаврської роботи.

Робота з російськомовною інформацією за спеціальністю буде також сприяти поглибленню знань студентів-іноземців в обраних ними галузях науки. Складання реферату з використанням фахової літератури підготує бакалавра як до можливих виступів на наукових конференціях, до спілкування із російськомовними студентами, а також до проходження співбесід для вступу до магістратури. Із цією метою найбільш доцільним видається таке завдання з реферування, як виклад студентами короткого змісту своєї бакалаврської роботи російською мовою.

Актуальним для цього рівня освіти є також реферативний переказ професійно-орієнтовних статей для підготовки бакалаврів до написання своїх робіт. Реферування являє собою скорочений переказ текстів, побудований на смисловій компресії. Грамотне скорочення фактографічної інформації за умови збереження найбільш істотних змістовних аспектів – це головна мета цього виду роботи, який став зараз дуже поширеним. Характерною рисою реферату є його об'єктивність. Об'єктивне відображення фактів виникає з ретельної попередньої обробки матеріалу оригіналу для виділення важливих у смисловому плані текстових фрагментів.

У зв'язку з малою кількістю навчального часу доцільно практикувати саме реферування як менш трудомісткий, але не менш корисний для студентів вид діяльності. Написання інформативних рефератів, а також аналогічних анотацій із професійно-орієнтовних дискурсів є одним з найбільш затребуваних видів діяльності в науці.

Ознайомлення студентів-іноземців із найбільш важливими функціональними стилями, такими як стиль ділових листів, стилі юридичної документації та публіцистики, та деякі інші, може стати третім компонентом текстологічного напрямку. Під час вибору жанрових об'єктів функціональної стилістики для аналізу в групах студентів необхідно орієнтуватися на ступінь їх значущості для студентів.

Для більш ефективного оволодіння навичками читання та аналізу текстів за фахом іноземним студентам 4 курсу також необхідно отримати базові теоретичні та практичні знання в галузі термінознавства. Це допоможе їм усвідомлено й більш професійно підходити до виконання завдань із читання, а також підготує їх до майбутньої професійної діяльності, яка вимагає умінь та навичок розуміння особливостей російськомовних текстів за фахом.

Допустимим та навіть бажаним є гнучкий підхід до вибору тематики текстового матеріалу. Аналіз навчальних потреб студентів у

контексті сучасних вимог освітнього та наукового середовища є дієвим засобом забезпечення гнучкості в організації навчання.

Основним змістом економічного спрямування є виконання завдань із складання глосарія за тематикою спеціальності. Усі запропоновані в рамках економічного спрямування завдання істотно відрізняються від звичайних мовних вправ, оскільки для їх виконання студенти-іноземці повинні застосувати отримані раніше знання з економічних дисциплін, подолати заданий обсяг роботи й представити результати в певному форматі. Використання ПК під час вивчення російської мови дуже важливе, оскільки може бути затребуване випускниками й надалі, під час самостійного вивчення російської мови впродовж усього життя.

Міждисциплінарна інтеграція на сучасному етапі неможлива без інформатизації освіти. Одним із її напрямків є створення міждисциплінарних мережевих навчально-методичних комплексів, які можуть включати [5]:

- робочі програми з дисципліни;
- методичні рекомендації з виконання практичних та лабораторних робіт;
- завдання для самостійної роботи студентів;
- тести для контролю та самоконтролю;
- приблизні питання для підготовки до іспиту чи заліку;
- методичні вказівки щодо написання рефератів та анотацій;
- список бібліографічних та інтернет-ресурсів;
- матеріали для додаткового поглибленого вивчення дисципліни;
- критерії оцінювання рівня знань, результатів навчання.

Інтеграція мережевого міждисциплінарного навчально-методичного комплексу забезпечується визначенням міждисциплінарних цілей і завдань навчання; проведенням горизонтальної та вертикальної інтеграції дисциплін; виявленням міждисциплінарних зв'язків усередині окремих блоків і між основними блоками дисциплін; виділенням курсів, які формують основні фундаментальні поняття; їх структуруванням, складанням мережі дисциплін і семантичних понять; визначенням послідовності навчання на різних рівнях підготовки [4].

Мережевий навчально-методичний комплекс спрощує можливість оперативної передачі інформації на будь-якій відстані, тривалого її зберігання в пам'яті комп'ютера та подання в потрібному вигляді для цілей освіти.

Робота з ресурсами Інтернет, де більша частина інформації являє собою інтеграцію різних галузей знань, дозволяє студентам-іноземцям, використовуючи активні методи пошуку інформації,

формувати цілісну картину світу. Інтернет-технології реально впливають на формування нового змісту освіти, на організаційні форми та методи навчання. Прикладом є сучасна пошукова система Google, яка дозволяє підвищити ефективність роботи користувача з електронними архівами Інтернет. Це істотно змінює сформовані століттями форми й методи обміну знаннями. Сьогодні вже ні в кого не виникає сумніву, що застосування інформаційних комп'ютерних технологій дозволяє радикально провести інтеграцію на найзагальнішому рівні – рівні методів дослідження.

Застосування інтернет-технологій у навчальному процесі студентів-бакалаврів на заняттях із російської мови як іноземної не тільки бажано, але й необхідно, оскільки специфіка діяльності фахівця економічного напрямку передбачає спілкування на міському, обласному, міжнародному рівнях. З метою формування комунікативних умінь бажано проводити практичні роботи або формулювати домашні завдання з дисциплін «Російська мова як іноземна» та «Міжнародна економіка» із застосуванням мережі Інтернет. А саме: встановлювати контакти зі студентами аналогічної спеціальності інших вишів України та зарубіжних країн за допомогою електронної пошти, займатися пошуками інформації про міжнародні конкурси, соціально-культурні проекти, у яких студенти змогли б взяти участь, залучати до віртуальних дискусій, розміщувати свої резюме на інтернет-сайтах та інше

Поточний контроль якості та ступеня засвоєння знань студентів четвертого року навчання слід проводити у вигляді комплексного аналізу результатів виконання практичних робіт. Комплекс аналітичних дій включає колективне обговорення роботи з наголошенням на сильних та слабких сторонах, самоаналіз рівня реалізації особистісних можливостей у конкретній роботі, оцінювання роботи викладачем. За сумою балів, отриманих за всі види роботи, складається підсумковий рейтинг успішності студента-іноземця. Цей рейтинг виконує мотивуючу й стимулюючу функції. Для залікового оцінювання рівня бакалаврів рекомендується використання критеріально-орієнтованого тестування, яке дає можливість диференційованого оцінювання [5].

Організація навчання російської мови як іноземної передбачає також урахування потреб, інтересів та особистісних особливостей кожного студента, при цьому відбувається розвиток його самостійності, його творчої активності й особистої відповідальності за результативність навчання. У цьому полягає один із напрямків реалізації ідеї гуманізації системи освіти.

Комунікативний напрямок навчання реферування підтримується тренуванням усних та писемних дискурсів в академічному й діловому

аспектах. Одним з ефективних способів реалізації завдання формувати практичні навички міжкультурної комунікації російською мовою є також цілеспрямоване вивчення різних випадків із «практики невдач» у сфері міжкультурної комунікації. Помилки в міжкультурному спілкуванні, які супроводжують конфлікти культур, сприймаються набагато болісніше й викликають більш негативну реакцію, ніж помилки мовні. Як правило, мовні помилки іноземців очікувані, їх легко вибачають. Натомість культурні помилки вибачають рідко навіть представникам інших культур.

На заняттях із російської мови як іноземної слід розглядати різні ситуації міжкультурного спілкування, у яких має місце комунікативна невдача, нерозуміння, спричинене незнанням реалій російської культури, або різницю менталітетів взаємодіючих сторін. Запропоновані студентам тексти мають містити опис випадків комунікативних невдач як у побутовому, так і в діловому та науковому спілкуванні. Для обговорення кожної ситуації пропонується низка питань, наприклад:

- Як Ви думаєте, чому він/вона поведив(ла) себе таким чином?
- Що б Ви зробили на місці Петра?
- Що б Ви сказали своїй колезі в подібній ситуації?
- Чи вважаєте Ви, що свою роботу не слід обговорювати з друзями та родичами?

Тренування монологічного мовлення російською мовою поєднується при цьому з обговоренням випадків із життєвої практики міжкультурного спілкування, обговоренням причин виникнення та можливостей уникнення невдач. Це сприяє ефективному формуванню та розвитку навичок міжкультурної комунікації у майбутніх випускників.

Висновки. У контексті особистісно-орієнтованої концепції, що базується на принципі дієвості, реферат розглядається як засіб опосередкованого спілкування, що забезпечує послідовне формування комунікативно-пізнавальних та когнітивних умінь студентів за допомогою завдань та вправ репродуктивно-продуктивного та продуктивного характеру. Отже, особистісно-орієнтована спрямованість навчання всім видам мовленнєвої діяльності передбачає зміну ставлення до реферату як до тексту, який містить у собі важливу, але стисло інформацію для використання в професійних цілях.

Спираючись на наукову базу, щодо проблеми реферування, створену вченими-дослідниками, та беручи до уваги нові підходи до викладання, реферат можна розглядати як автентичний професійно-орієнтований текст, що є основою для опосередкованого та безпосереднього спілкування в ситуаціях ділової взаємодії.

Запропонований нами міждисциплінарний підхід, що поєднує лінгвістичну, професійну, економічну та культурологічну спрямованість навчання бакалаврів у єдине ціле, дозволяє рівномірно розподілити зміст програми навчання студентів-іноземців між аудиторним та самостійним видами робіт.

Усе це сприяє формуванню в студентів четвертого року навчання навичок та вмінь читання, конспектування та тезування текстів, розвитку навичок монологічного мовлення, участі в практичних заняттях за фахом.

Список джерел інформації / References

1. Вихорева Н. Н. Читаем тексты по экономике. Учебно-методическая разработка / Н. Н. Вихорева // Профессионально-педагогические традиции в преподавании русского языка как иностранного. Язык – речь – специальность : Междунар. науч.-практ. конф. [Мотинские чтения]. – М. : РУДН, 2005. – Ч. 2. – С. 100–101.

Vihoreva, N.N. (2005), “Reading economical texts. Educational-methodical development”, Professional-pedagogical traditions in teaching Russian as a foreign language. Language – speech – specialty: *the materials of the International Scientific-Practical Conference’s “Motinskie reading”* [Chitaem teksty po ekonomike. Uchebno-metodicheskaja razrabotka], Moscow, pp. 100–101.

2. Гапочка И. К. Пути совершенствования методики обучения русскому языку как иностранному / И. К. Гапочка // Традиции и новаторство в профессиональной деятельности преподавателя русского языка как иностранного : сб. статей. – М., 2002. – С. 75–87.

Gapochka, I.K. (2002) “Ways of improving the teaching methods of Russian as a foreign language”, [Puti sovershenstvovaniya metodiki obuchenija russkomu jazyku kak inostrannomu], Moscow, pp. 75–87.

3. Государственный образовательный стандарт по русскому языку как иностранному. Профессиональные модули. Первый уровень. Второй уровень / Н. П. Андришина [и др.] – М.; СПб. : Златоуст, 2000. – 332 с.

Andrjushina, N.P. (2000), *State educational standard for Russian as a foreign language. Professional modules. The first level. The second level*, [Gosudarstvennyj obrazovatel'nyj standart po russkomu jazyku kak inostrannomu. Professional'nye moduli. Pervyj uroven'. Vtoroj uroven'], Moscow, pp. 332.

4. Орлова Т. К. Содержание и структура учебника по научному стилю речи / Т. К. Орлова // Профессионально-педагогические традиции в преподавании русского языка как иностранного. Язык – речь – специальность : Междунар. науч.-практич. конф. [Мотинские чтения]. – М. : РУДН, 2005. – Ч. 2. – С. 481–488.

Orlova, T.K. (2005), “The content and structure of the scientific style of speech textbook”. Professional-pedagogical traditions in teaching Russian as a foreign language. Language – speech – specialty: *the materials of the International Scientific-Practical Conference’s “Motinskie reading”* [Professional'no-pedagogicheskie tradicii v prepodavanii russkogo jazyka kak inostrannogo. Jazyk – rech' – special'nost'], Moscow, pp. 481–488.

5. Галькова Н. Д. Теория обучения иностранным языкам. Лингводидактика и методика : учеб. пособие для студ. лингв. ун-тов и фак. ин. яз. высш. пед. учеб. заведений / Н. Д. Галькова, Н. И. Гез. – 3-е изд., стер. – М. : Академия, 2006. – 336 с.

Galskova, N.D, Gez, N.I (2006), Theory of teaching foreign languages, [Teorija obuchenija inostrannym jazykam], Publishing center "Academy", Moscow, 336 p.

Кравцова Тетяна Анатоліївна, викл., кафедра іноземних мов, Харківський державний університет харчування та торгівлі. Адреса: вул. Клочківська, 333, м. Харків, 61051, Україна. Тел.: (057)349-45-69; e-mail: tanya-sklyar1@mail.ru.

Кравцова Татьяна Анатольевна, преп., кафедра иностранных языков, Харьковский государственный университет питания и торговли. Адрес: ул. Клочковская, 333, г. Харьков, 61051, Украина. Тел.: (057)349-45-69; e-mail: tanya-sklyar1@mail.ru.

Kravtsova Tetiana, teacher, Kharkiv State University of Food Technology and Trade, Foreign Languages Department. Address: Klochkivska str., 333, Kharkiv, 61051, Ukraine. Tel.: (057)349-45-69; e-mail: tanya-sklyar1@mail.ru.

Король Аліна Валентинівна, викл., кафедра іноземних мов, Харківський державний університет харчування та торгівлі. Адреса: вул. Клочківська, 333, м. Харків, 61051, Україна. Тел.: (057)349-45-69; e-mail: kaf1402@mail.ru.

Король Алина Валентиновна, преп., кафедра иностранных языков, Харьковский государственный университет питания и торговли. Адрес: ул. Клочковская, 333, г. Харьков, 61051, Украина. Тел.: (057)349-45-69; e-mail: kaf1402@mail.ru.

Korol Alina, teacher, Kharkiv State University of Food Technology and Trade, Foreign Languages Department. Address: Klochkivska str., 333, Kharkiv, 61051, Ukraine. Tel.: (057)349-45-69; e-mail: kaf1402@mail.ru.

Муравйова Олена Миколаївна, ст. викл., кафедра іноземних мов, Харківський державний університет харчування та торгівлі. Адреса: вул. Клочківська, 333, м. Харків, 61051, Україна. Тел.: (057) 349-45-69; e-mail: helenmuraviova@gmail.com.

Муравьёва Елена Николаевна, ст. преп., кафедра иностранных языков, Харьковский государственный университет питания и торговли. Адрес: ул. Клочковская, 333, г. Харьков, 61051, Украина. Тел.: (057)349-45-69; e-mail: helenmuraviova@gmail.com.

Muraviova Olena, senior teacher, Foreign Languages Department, Kharkiv State University of Food Technology and Trade. Address: Klochkivska str., 333, Kharkiv, 61051, Ukraine. Tel.: (057)349-45-69; e-mail: helenmuraviova@gmail.com.

*Рекомендовано до публікації д-ром екон. наук М.В. Черною.
Отримано 1.08.2014. ХДУХТ, Харків.*